

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ

Վ Ի Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԴՊԻՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Եւ արդ՝ աստի անցանեմք յայնկոյս նեղուցին ի Ֆէնէքն Անատոլեան, որ է ի մասին Բիւթանիոյ՝ զէմ յանդիման Ռումէլեան Ֆէնէքին: Եւ է սա տեղի իմն վայելուչ եւ զուարճական:

Եւ աստի լինի երթալ առ ծովեղերը մինչեւ ի նորակերտ հիսարն Պողադին Գափաղ զայլէս կոչեցեալ, որ է հանդէպ Ռումէլեան զափաղ հիսարին: Որոց երկուքն ի միասին կոչին Գափաղ զայլէլեր:

Տեղիս այս ընկալաւ զանունս զափաղ՝ վասն յոյժ մեծամեծ եւ անաճ բարտի ծառոցն եղելոց ի ծովեղեր անդ: Ի մէջ այսր Աւանի Գափաղ կոչեցելոյ ասի թէ՛ զոն տաճիկ բնակիչք իբր անձինք հաղար: Թույլ սորա անուանի է:

Ի զիւերի բացեալ կան կրպակք սորա՝ վասն զիւրութեան նաւորդաց ի զիւս կերակրոց եւ այլոց պիտոյից: Զի ի շնչել արեւելեան եւ հիւսիսային ընդդիմակ հողմոց՝ բազմութիւնք նաւուց մինչեւ երբեմն երեքհարիւր անտանօր խոնեալ մնան ի Գափաղ խաչէլսին, եւ սպասեն յարմար հողմոյ առ ի նաւել ի ծովն Պոնտոսի: Եւ լինի երբեմն զի անցանեն ամիսք չորք, եւ ոչ լինի յարմար հողմ զնալոյ նոցա, եւ յորժամ շնչէ Պաթլը, կամ Գպլէ, եւ կամ Լօտոս, յայնժամ լինի զուարճութիւն մեծ, զի ի ծովէ զխարխիստ առեալ, եւ ընդ Պօղադն խմրովին արտաքս ելեալ՝ եւ զնաւն առադաստեալ ցնծութեամբ երթան զճանապարհս իւրեանց:

Եւ ի բերդի ասա զոն 25 տունք տաճկաց, եւ 20 զինուորք պահնակք ի նմա: Նասի եւ Տիգրտար՝ որ է բերդակալ:

Եւ հին բերդ սորին, ուր էր Եէրօն՝ այսինքն տաճար Դիոսուրիօնի, անուանեալ կոչի ի Թուրքաց Եօրուս զայլէսի:

Եւ երբեակ են զիբք նորա, այսինքն միջնարերդ, բերդ, եւ քաղաք: Բաժանեալք ի միմեանց պարսպաւ եւ զրամբք:

Պարիսպ քաղաքին միայն ձգի մինչ ի ծովէլըր՝ իսկ բերդ՝ եւ միջնարերդն անկանին ի վերայ լերին:

Յայտմ բերդի շինեալ է մզկիթ մի, այն Եւհեայ Էֆէնտին, որ կայ Թաղեալ ի զրմբեթեայ կղմնտրածածք շիրմի անդ, կայացեալ ընդ մէջ Պէշիքդաշին՝ եւ Օրթայ քեօյին, զորմէ տեսցես ի կարդին՝ յայտմ համառօտութեան տետրակիս:

Առ ստորոտով պարսպի քաղաքին՝ կայացեալ է ի ծովեղեր անդ վերայ զբեալ նորաշէն բերդն, նոյնդունակ՝ եւ հանդէպ նորին ի Ռումէլին այլ բերդ, որք միանդամայն երկրքն եւս կոչին Գափաղ զայլէլեր, որպէս ասացաք ի վերոյ: Շինեցան սոքա ի Թուականի հիճրէթին 1033: Ի ժամանակս Զորբորդ սուլդան Միւրատին, ընդզէմ ասպատակութեան Գաղապաց, որք եկեալ հարիւր յիսուն նաւակօք յանկարծ յաւարի առին զնոր զիւղն մերձ ի Իսթէնէ, որ կոչի Թուրքերէն Եէնի քեօյ, զորմէ լիով ասացաւ վերադոյն ի ճառի Եէնի քեօյին:

Սակաւ ինչ ի բացեայ ի պարսպէ աստի՝ են ճառախիտ տեղիք, յորում են զերեզմանք տաճկաց, որք յառման բերդին անկան ի մարտին, եւ տեղին այն՝ կոչի Շէհիտլիք, մինչեւ ցայսօր ժամանակի:

Տեղիս այս՝ ասի Եօթներորդ սար եւ Պուռուն ասիայի կողման պողադին՝ ի յիւս-

քիւտարէ մինչեւ ցատտ, եւ է բնակութիւն տաճկաց: Եւ գիտելի է՝ զի մերձ ի Եօրուս շինեաց Յուստինիանոս կայսր յունաց զՏաճար Սրբոյ Հրեշտակապետին Միքայէլի:

Եւ ապա՝ Իգնատիոս Պատրիարքն Կոստանդինուպոլսոյ շինեաց զմենաստան՝ Տաճարի Սրբոյն Միքայէլի, յիններորդ դարուն իբր յամի Տեառն 850: Ուր մինչեւ ցայժրմ էրեւի հին շինուած այն մենաստանի:

Որպէս եւ ի վերկոյս Եօրուսի եւս՝ Էրեւին տեղիք հին շինուածոց այլոց տաճարի:

Վեցերորդ բազում եւ Պուռուն Անատոլի կողման՝ է Մաճառ պուռնին, առ որով է եւ տեղին այն, որ ասի Մաճառ Պաղչէսի:

Եւ Եուշա տաղին յետ կոյս նորին ի դըլուխ այսր լերին՝ է գերեզմանն Եուշային:

Եւ առ գերեզմանաւ նորին է Ջրհոր բարեհամ Ջրոյ՝ եւ խոր է հոր նորա բոտ խորութեան զրկաց ութուսասանից:

Իսկ առ լերամբ Եուշային, է Ջուրն այն անուանի՝ որ կոչի Կիւմիշ սուլի: Աստ եւ անդ ի մացառախիտ տեղիս լերին, Էրեւին հիմունք հին շինուածոց:

Զգերեզմանէ Եուշային ասեն թէ՝ ունի գերկայնութիւն վաթսուն եւ վեց ոտից, եւ հուշակն այլազգիք թէ՝ է սա գերեզման Յեսուայ որդւոյ Նաւեայ: Բայց ոչ է այն՝ այլ է շիրիմ յաղթանդամ վաղնջական արքայի ուրուք Ամիրոս կոչեցելոյ, որ ըսպանաւ ի Բօլխանկիս՝ ի միոյն յընկերացն Յասօնի ի խմբէ Արդոնաւտաց քառասուն եւ ինն քաջաց հէլլենացւոց, որք չորսն ընդ առաջնորդութեամբ Յասօնի կորոր որդւոյ Բէլիսայ արքային Թետալացւոց ի Կոլքիս յերկիրն Չէրքէսաց, անցանելով նաւաւ միով ընդ Պրոպոնտիս եւ ընդ այս նեղուց ծովու ի Պոնտոս, վասն ոսկեղիսակ մորթոյն, որ էր ընդ ձեռամբ Այկոպայ արքային Չէրքէսաց եւսյին:

Շիրիմս այս՝ յայտ եղեւ ասեն 350 ամօք յառաջ, եւ պահպանութիւն գերեզմանին յանձնեալ եղեւ միւսմ ցեղի ի բնակչացն Գալաղ գիւղի, որք մինչեւ ցայժմ կոչին Տէտէ օղուլլարի: Ուր սուլթան Օսմանն Երրորդ չորս զգերեզմանաւն շինեաց որմ ցածուն, եւ առաջի նորին Նէմազկեհաճ, այսինքն ազօթատեղի, յոր յաճախեն ուխտաւորք նոցա:

Աջակողման ծոցն՝ լերինս յսորիկ կոչի

Մաճառ Պաղչէսի: Եւ ահաւ կողմն ծոցոյն՝ անուանի Ումուր Եէրի:

Որոց մի անուն տալով նախնիք, թէ ծոցոյ ծովուն՝ եւ թէ լերինն՝ կոչէին Արկիրիօն, այսինքն Արծաթի, վասն բազում զրամովք գնեալ լինելոյ սորա:

Յորում ի հնումն զոյր եկեղեցի յանուն Սրբոյ Վկային Բանտէլէիմօնի, եւ առաջի նորին հիւանդանոց, զոր նորոգեաց Կայսրն Յուստինիանոս, եւ զհնացեալ տաճարն սրբոյն նորոյ շինեաց:

Ուր ի Մաճառ Պուռնիէն մինչեւ ի յՈւմուր Եէրին սալայատակ ճանապարհ շինեաց սուլդան Մուսթաֆայն Երրորդ, վասն զիւրութիւն լինելոյ ի քարշիլ զնաւան ընդդէմ յորձանաց: Եւ է սա յետ կոյս նորաշէն բերդին, զոր ետ շինել նոյն սուլդան Մուսթաֆայն Երրորդ:

Գանդի՝ բաց ի բերդօրէիցն, որք կոչին Գալաղ գալչէրի, նորաշէն բերդ մի, եւ այլ եւս մարտկոցք, այսինքն թապեայք շինեցան աստի եւ անտի յերկոսին կողմունն Պօղապին ի ծովեղբւս անդ:

Ըստ մեծի մասին ի ժամանակս պատեւրազմի Երրորդ սուլդան Մուսթաֆային: Եւ այլք ոմանք ի ժամանակս սուլդան Ապտիւլ Համիտին, յամի տեառն 1788: Եւ կէսք ի ժամանակս սոյն սուլդան Սէլիմի:

Եւ աստ է Ումուր Եէրին, ուր զոն բովչ բազործաց, եւ է տեղի գեղեցիկ եւ զուարճալի:

Հինգերորդ Պուռունն գինի նորա է Սէրլի պուռնին:

Եւ է սա վեցերորդ տեղի թաղաւորական պինիշի ի յիւսքիւտարէ մինչեւ ցատտ ի կողմն Անատոլուի:

Աստ է եւ պէլլիկ տէլիւմէնն, ուր կան Էրեք արքունի ջրաղացք, յորս աղացեալ լինի ալիւր արքունի հացին, յորմէ կազմի սպիտակ հացն թաղաւորական:

Եւ յետ սորա է Հիւնքեար իսքէլէսին, որ է տեղի գեղեցիկ եւ վայր մարգագետին:

Եւ ի սմին հարթապետին ծովեղբւրս տեղւոջ լինի Էրբեմն Էրբեմն թէՖէրիւմ մեծամեծ կանաֆից արուեստաւորացն քաղաքին Ըստանպօլու, ուրանօր վրանս հարեալ՝ եւ ամոցիւք զնոսս յարդարեալ, խտ-

դարեւս խաղան ի նմա, և նուազարանք անտանօր հնչեցուցեալ, և բազմութիւն դրօսասիրաց ի վերայ դալար արօտոյ դաշտակին տարածեալ՝ ցնծան և խայտան, ամենեւին բերելով զնմանութիւն իմն՝ խմբեալ բնակիկ զօրաց։ Եւ աստի ի ներքո ի ցամաքակողման սորին է կոչեցեալն Թօղաթ պաղչէսի (Թօղաթ. բառ զործածութեան թուրքաց, նշանակէ մակաղատեղ խաչանց)՝ վայր զուարճական մինչև ի ծայր նոյն զեղեցիկ զաշտին։

Ուր շինեալ է սուլղան Սիւլէյմանըն Առաջին կարկաջահոս աւաղանս, նման Չաղլաղանիցն Բնադէտիսանին։

Եւ քանզի քայքայեալ էր՝ շինուածն այն, կրկին նորոգեաց զնա սուլղան Մահմուտն յամի տեառն 1746։ Եւ ի թուակա-նութեան հիւրէթին 1159։

Եւ անդ են երկու սրենք կանգնեալք ի յիշատակ նետածղութեան Չորրորդ սուլղան Միւրատին։

Որպէս և այժմ կանգնեցան այլ սրենք ի Սուլղանիէ ի յիշատակ զինածղութեանց այժմեան սուլղան Սէլիմին։

Յետ սորա է նալը քեօյին բնակութիւն տաճկաց ծովեղբերայ, սրպէս և ցուցանէ անուն նորին։

Եւ ի շարի սորա է Պէյզօն, բնակեալ ի Հայոց, և ի տաճկաց։ Յորում է եկեղեցի մի Հայոց՝ յանուն Սրբոյն Նիկողոսոսի ժամասէր ժողովրդով։

Եւ աստ է մեծաշէն յորդարուղի աղբիւրն զեղեցիկ, մերձ ի ծովեղբն, զոր շինել ետ սուլղան Մահմուտ կիւմրիւքճի Խահաղ աղային ասն երեւելոյ՝ քարաշէն յօրինուածովք շինուած հաստատուն, սրոյ շինութիւն եղև յամի Տեառն 1746։

Որ զրի Տաճկերէն ի վերայ աղբերն յայժմ բանի ՍԱՀԻՊԻԻԼ ԽԱՅՐԱԹ, ՎԷԼԼԷԱՍԷՆԱԹ, ԷՍ ՍԷՅԵԻՏ ԻՍՀԱԳ ԱՂԱԷՄԻՆԻ ԿԻՒՄՐԻԻԲ ԱՍԻԹԱՆԷ. ՍԷԼԷ 1159։

Այս աղբիւր ի վաղուցն է մշտահոսէր, որ ապա ցամաքեցու ամենեւին, ուստի բնակիչքն զիր աղբերանաց մատուցեալ սոս սուլղան Մահմուտ։ Վասնորոյ՝ բազում ծախիւք կրկին բերել ետ զջուր նորին անդ, և յայն սակս ի հրամանէ արքայի կերտեցաւ շինուած աղբերն այնորիկ։

Եւ է սա այժմ տեղի դրօսանաց յեղա-

նակի ամառան, ուր երթեալ դրօսասէրք նստին առ ջրովն ընդ յարկաւ քարակերտ շինուածոյն, և զուարճացեալ բերկրին շաշմար շառաշմար յորդահոս ջրոյն։

Աստ նստի դատաւորն բերդին Եօրուսի։ Եւ ի ծոցի Պէյզօնն յերկոսին կողմունս նորին լարեալ են վարժք ձկանց, և կայ Դալեան մեծ միտաւն՝ բարձր այլ իմն ձկնով կաղմեալ, և ի ծայրն նորին նստի ոք փոխանակաւ և դիտէ վասն բմբունելոյ զսուսերածուկն, այն է Գըլըճ Պալըղի։

Եւ աստ ջուրն Աղպապա գիւղին դայ ի լերանց, և խառնի ի ծով։

Եւ է Աղպապայն տեղի յոյժ հաւատար, և ունի օդ՝ առողջարար։

Եւ զկնի այնորիկ է Սուլղանիէն, անբնակ ի մարդկանէ, որ նախագոյն կոչիւր Խանշէրլի Սուլղան՝ յանուն կենակցի սուլղան Սիւլէյմանին Առաջնոյ։ Է սա հինգերորդ տեղի՝ թաղաւորական Պինիշի։ Եւ յետոյ անուանեցաւ Սուլղանիէ, առ որոյ ծովեղբրն՝ է դաշտ ընդարձակ և ծառախիտ, և ծոց սորա էր մեծ և լայնանիստ, այլ ծանծաղ և ճախին, և ունէր կղզեակ ինչ ի միջի խրում, զոր սուլղան Սիւլէյմանն լցեալ հողով, արար ցամաք զաշտովայր, և է տեղիս այս հանդէպ հողմոյն հիւսիսոյ։ Յորում է զեղեցիկ աղբիւր՝ և աւաղան, և ի շրջակայս նորին բարեկից պարտէզք։

Սուլղան Սիւլէյմանն Առաջին՝ շինեաց ի զաշտաւայրի աստ հովանոց՝ այսինքն քեօք, և պարտէզ վայելելու, և տնկեաց անտանօր ծառս զեղեցիկ, և հանդէպ ույն քեօքիս զոյ ծառ մի, և ասն թէ՛ յիւրմէր լղիւ իւղ անուշահոտ, որով զերեսս և զձեռս օծանեն։

Աստ է ջուրն առողջարար՝ բղխեալ ի վերայ ուղղարեւձ լերին ընդ խորովիս ինչ հին ձեռագործին, որ յոյժ շահաւէտ է քան զեղ ըժշկին։

Եւ անտի յառաջ է Ինճիլ Բեօյին, բնակութիւն տաճկաց։ Սա է առ ծովեղբրն երկայնածիղ տարածեալ, որ շինեալ եղև և մանաւանդ զարդարեցաւ ի ժամանակս Դահիլ Աղային, որ էր սիրելի՝ Երրորդ սուլղան Մուսղաֆային, մինչ զի և Պինիշ արար անդ Մուսղաֆայ արքայ։

Այլ վասն յաճախելոյ անտանօր բաղ-

մութեան, անտակութիւնք եւս յաճախեալք, եւ վասն այնորիկ նեղեալ զնոսա Պօսթանէի պաշին՝ յբաւ եւ եղծաւ տեղին այն ի շքոյ եւ ի վայելչութենէ:

Այս Դահիր էր՝ որ եղև պատճառ սուր՝ մանկոյ արքայի զրազում զիտա նորահար իրաց յօսմանական կարգադրութեան: Սարաւանդակ այսր տեղւոյ՝ է Պուսուն Պաղչէսին:

Եւ այլ յառաջ երթեալ՝ է Քիւլիւք Չըպուլուն՝ պարտէզ արքունի: Ուր կան կանգնեալ երեք ահաղին շինուածք ի մացառախտ անկեան պարտիզին:

Յորում ի դաշտավայրին՝ որ առ ծովեղերն, կայ քակեալ պալատ արքունի, ուր է եւ փոքր անասո ինչ առաջի պարտիզին, որ էր տեղի որոյ նախնի թաղաւորացն օսմանականաց:

Աստանօր զոյր վանք կրօնաւորացն Անքուն կրօնին, որ յունարէն տօի Աղիմի՛ղի, որոց նախկին վանահայր եւ հիմնադիր եղև Աղէքսանդր անուն օր, որ եւ մեռեալ յամի Տեառն 430 թաղեցաւ ի սին մենաստանի:

Եւ ասացան կրօնաւորքս այսոքիկ՝ անքունք՝ իրր թէ՛ անընջօղք, զի կարգեալ էր սոցա անընդհատ առնել զօրհնարանութիւն ժամերդութեան, կարգաւ եւ փոփոխակի ննջելով, այսինքն յօրհնարանել միոյ զասուն՝ միւսոյն ի քուն լինել, եւ ապա՝ օրհնարանողացն՝ ննջել, եւ զարթուցելոցն ի քնոյ՝ շարունակել զօրհնարանութիւն:

Եւ զկնի սորա է Պիւլիւք Չըպուլուն, ուր զոյ ջուր բարեհամ հոսեալ յաղբերէ նորին: Եւ յերկոսին ի սոսա չիք տուն բրնակութեան մարդկան:

Եւ է սա չորրորդ տեղի պինիչի թաղաւորին:

Յորում կայ մերձ ի սա եւ սար ինչ, որ կոչի Իլարեէ Պուսնի: Եւ յետ սորա է Գանլըճա, որ է զիւղ մեծ, բնակեալ ի տաճկաց:

Աստ շինեաց Իսքէնտէր փաշայն, յաւուրս սուլդան Սիւլէյմանին՝ Առաջնոյ զմզկիթն, եւ զմէքթէպն որ անդ՝ ուր եւ մէտրէսէ եւ բաղանի ի թուականի հիճրէթին 967:

Այս Իսքէնտէր՝ յառաջագոյն էր Պուս-

թանճի պաշի, ե յետոյ փաշա եղեալ, կարգեցաւ նաեւ Մըսըր Վալիսի: Ի Գանլըճայի աստ՝ ի ցամաքակողմանն նորին զոյ տեղին ինչ զրօսանաց, որ կոչի Միւրվէր Եէրի:

Եւ զիտելի է զի Գանլըճա՝ թարգմանի սայլիկ բառ թուրքական բարբառոյ, եւ է իրր նուագականն բառին Գանկլը, որ է սայլ այսինքն Արապա: Հռչակեալ է եւ մաճունն սորա, զոր բերեալ վաճառեն ի Ըստանպուլ քաղաքի, կոչելով զնա Գանլըճա Եօզուրտի:

Որ եւ սա է Չորրորդ Պուսուն Անատօլեան մասին սկսեալ ի յիւսբիւտարէ մինչեւ ցատտ:

Եւ յետ սորա է Եօնդա զատէ կալըսին:

Եւ աստ է ի շարի՝ այն տեղին, որ կոչի Չայ Բեօրֆէղ Պաղչէսի, եւ ասի քեօրֆէղ՝ որ է ծովածոց, վասն զոյոյ ծովուն աստանօր ի ներքս մտեալ՝ եւ ծոցաւորեալ: Եւ էր սա սիրելի տեղի սուլդան Մահմուտին: Ի բարձրաւանդակի ծոցի Բեօրֆէղին երեւի չքեղ վայր ինչ զրօսանաց, որ կոչի Գավաճըղ՝ շինեալ ի Սատրղ աղայէ, յորժամ էր մեծ Միրախօս, եւ ի Հիւսէյին աղայէ, որք եւ շինեցին պալատ առ ծովեղերր Բեօրֆէղին, նաեւ ի Տօրմա Պաղչէի անդ:

Յորս երկոսին եւս Պինիչ առնէր սուլդան Մահմուտ:

Որում սիրելի էին նոքա եւ ընթերակայ ծառայք նորա: Այլ ժառանգք նոցա վաճառեցին զտուն Բեօրֆէղին՝ Բաղիս փաշային:

Սոքա երկօքին էին որդիք Մէհմէմէտ էմին աղային, որ եղև Գափու Բէթխիւտասի փաշայից բաղմաց:

Եւ ի յաջակողմն սոյն Բեօրֆէղիս կայ հին պալատ թաղաւորական, ուր եւ աւագան մեծ, տեղի պինիչի սուլդան Մահմուտին:

Եւ զինի սորա է Հիսարն Անատօլեան, որ եւ ասի Կիւղէլճէ, եւ Աղճա Հիսար:

Որ է յանդիման Ռումէլեան Հիսարին, բնակեալ միայն ի տաճկաց: Երկօքին բերդքս այսօքիկ յաջմէ եւ յահեկէ նեղուցին պահպանօղք են քաղաքին ի մնասոց ծովային թշնամեաց:

Շինեցաւ բերդս այս յիսուն եւ ութն ա-

մօք՝ յառաջ քան զշինութիւն հանդիպակաց Ռուսէկեան Հիսարին Պօղաղքէսէնի:

Քանզի՝ յորժամ Եւրոբորմ սուլդան Պա-
յէզիտն զերծոյց զՍօֆեա ի պաշարմանէն
Մահառաց, եւ դարձաւ ի Պրուսա, յետոյ
ուրեմն եկն անտի ընդ ճանապարհ Վո-
ճաղիին ի նեղուցն, եւ ինքն շինեաց
դրերդս զայս: Եւ ոչ տայր թոյլ նաւուց քը-
րիստոնէից զալ ի Սեաւ ծովէ՝ եւ ընդ այն
անցանել, մինչեւ կայսեր յունաց Մանուէլի
հարկատու լեալ նմա, դարձոյց զնա անտի
ի տեղի իւր: Եւ այս պատահեաց ի թուա-
կանութեան հիւրէթին 797, եւ յամի Տեա-
որն 1394:

Եւ յետ սորա է Պիւլիւք Կեօքսիւ, եւ է
սա զետակ ինչ նման ջրոյն Քեաղէտիա-
նէի, թէպէտ եւ փոքր քան զնա, բայց մեծ
քան զջուրն Քիւլիւք Կեօքսույին:

Եւ զոն աղբիւրք եւ բարելից պարտէզք
ի շրջակայս սորին: Որոյ եւ պատինճանն
այլ իմն երկայնածեւ տեսակաւ՝ անուանի
է ի քաղաքիս, եւ լինի խոշոր եւ համեղ:

Եւ ունի սա զաշտ վայելուչ, հեշտայի
աշաց տեսանելեաց: Ուր յամին ջրոյ զե-
տոյն այնորիկ, զոն գործարանք շինողաց
կաւակերտ անօթոց, այս է կարասից մե-
ծամեծաց եւ փոքունց:

Գոն աստանօր ջրաղացք երեք, յորս ա-
զան զալիւրն արքունի պալատին:

Եւ առ ընթեր նորին է տեղին այն՝ որ
ասի Քիւլիւք Կեօքսու զեղեցիկ զաշտա-
վայր եւ երկայն՝ առ ծովեզերն:

Եւ յերկոսին ի սոցա շիք բնակութիւն
մարդկան:

Ուր զոյ պալատ արքունի, եւ փոքրիկ
զետակ հոսեալ ի դաշտի անդ:

Եւ էր ի մէջ ջուրոյ զետոցս աչտոցիկ՝
պարտէզ արքունի՝ առաջին թաղաւորացն
տեղի զրօսանաց:

Բայց յաւուրս սուլդան Մահմուտին
բարձաւ եւ շինեցաւ չքեղ պալատ արքունի
ի Տիլեթտար էմին Մէհմէմէտ Փաշայէն,
որ եղեւ վէզիրի օպէմ սուլդան Մահմու-
տին, ի թուականութեան հիւրէթին 1163:

Աստ է անտառ զեղեցիկ, կշռակի նմի
ծառովք զարդարեալ, զոլով աստի պա-
րտեալ մինչ ի Գանտիլլին, որում տեղւոյ
սիրահար լեալ սուլդան Միւրատն Չոր-

բորդ, Կիւմիշ Սէրփի եղ զանուն Կեօքսու-
յին:

Եւ է սա երրորդ տեղի թաղաւորական
պինիշի ի յանատուեան կողման Պօղաղին:

Երրորդ բաղուկ եւ Պուռուն է, Գան-
տիլլի Պուռնին: Բնակեալ ի տաճկաց, ի
հայոց եւ ի սակաւ յունաց: Այս Պուռուն՝
իրբեւ կղզի ինչ ի ծովն կոյս ի դուրս ձրկ-
տեալ է ի Ռուսէլի ի յորձանուտի անդ,
աննման այլոց պուռունից յերկուց կող-
մանց:

Քանզի՝ մեծ Կեօքսիւն զոլով ի յաջա-
կողման, եւ ծոց վանի զիւղին ի ձախակող-
ման, ինքն երկայնեալ արտաքս ի ծով
անդր՝ զայրացուցանէ զընթացս Աղլնաւր
յորձանին:

Զի զրոնութիւն յորձանաց վերուստ ի
վայր նետանման շէշտակի հոսելոց՝ անդ-
րէն յետս ընկրկեալ՝ ի ծովն կոյս դարձու-
ցանէ, եւ ջուր յորձանին ի ստորէ ի վեր
եկեալ եւ ի լեռն սորին հարեալ՝ եւ ըն-
թաղբեալ՝ դառնայ նմանապէս ի ծովն
խորին:

Եւ այսպէս յերկուց կողմանց ընդ միմ-
եանս բաղխեալ ջուրքն եւ փրփրեալ մար-
տընչին եւ կուռին:

Եւ յորժամ ելանես ի զլուխ սարաւան-
դակին, տեսանես զսահման նախնի արքունի
պալատին, ուր էր Հովանոց այսինքն քեօշ-
քըն արքայի, եւ աստի անցեալ անդր եւս
ի բլուրն՝ որ է բարձրագոյն քան զսա ի
ներքին կողման ի վերջին ծայրի հովտին,
անտի երեւի ծովն մարմարայի, եւ լերինք
Սարբեարին, եւ ըստ մեծի մասին զալա-
րուն բեկրեկումն նեղուցին, եւ հեշտայի
զաշտ եւ հովիտն Կեօքսույին՝ նկարեալ իրր
ի պատկերի զեղեցիկ տեսեամք:

Եւ անդ է վայելել առատապէս ի շնչումն
Հիւսիտային հողմոցն: Ասի թէ՛՝ առաջի
սորա հեղձեալ է ի ծովն մի ոմն ի Տիկնաց
արքայի: Եւ քանզի՝ սուլդան Միւրատն
Զորբորդ՝ զուղղածիկ նոճի ծառն տայր
զարդարել ի զիւրբի բաղմութեամբ լուց-
եալ կանթեղաց, եւ հրճուէր զանազան եր-
գօք, եւ օլեսպէս նուազարանօք, եւ վասն
այն՝ Գանտիլլի կոչէր զայն տեղին. յոր
սակս՝ մնաց անուն տեղւոյն այնորիկ Գան-
տիլլի Պաղչէ: Ուր էր ամարանոց պալատ

սուլդան Միւրատին Չորրորդի, որ տւեր-
եալ էր եւ ամայի, զոր ի ժամանակս սուլ-
դան Մահմադին վաճառեցին այժմեան
բնակչացն յամի տեւան 1748: Եւ ի Թուս-
կանին հիճրէթին 1161:

Աստ մերձ ի յորձանուտն՝ նստին պա-
հանակքն արքունի, եւ զհետ լինին փայ-
տարեւր նաւուց, զորս մինչեւ արկեալ են
նոքա պարան ի նաւն ի ծովեզր՝ քարշեալ
տանին ի Մէլյտան Իսթէլէսին, եւ զորոյր
փայտ նաւին յարքունիս առնուն, տալով
զղին փայտին րստ արքունի սահմանադ-
րութեան: Եւ եթէ նաւավարքն փութա-
ցուցեալ զնաւն ի ցամաք՝ զժայռ պարանին
բնկեացեն յո՛ւ եւ իցէ ծովեզր ի փախչին
իւրեանց, այնուհետեւ ոչ կարեն քարշել
եւ տանիլ զնաւն զայն յարքունիս: Եւ մերթ
լինի՝ զի լուեկայն առնուն տուրս ի նաւուց
փայտից՝ եկելոց ի սեւա ծովէ, եւ անտեւ
առնեն, եւ սոքա են որք կոչին Շատիլէր:

Եւ յետ սորա է զիւզն այն կոչեցեալ
Փափաղ Պաղէսի, որ տուեալ եղեւ վանի
էֆէնտոյն, եւ նա շինեաց զիւղ ինչ, եւ
հաստատեաց փոքր մէսնիս մի ի նմա:

Աստանօր մերձ ի ծովեզրն ի ծառուտ
տեղւոջ անդ՝ տեսանին հիմունք տաճարի
Սրբոյն Թէոդորոսի առ ընթեր աշարմային,
եւ կայ ի Թիկունս կոյս աշարմա մղկրթին:
Եւ է զիւզս այս բնակութիւն տաճկաց:

Երկրորդ սար եւ Պուտուն է այն, որ
տար Զէյթուն Պուտնի, եւ է սա տեղի մի ի
շարի սորին:

Յետ սորա է Գուլէ պաղէսին, որ նարբ
պաղէս, եւ Գուլէլի եւս կոչի: Եւ է սա տեղի
զեղեցիկ եւ հովիտ ծառախիտ:

Ուր սակաւ ինչ ի ներքս ի վերայ բըլ-
րոյն կանգնեալ է բուրգն մի ի բարձր տեղ-
ւոջ, եւ պալատ ընդ նմին եւ պարտէզ սուլ-
դան Սուլէյմանին Ասաջոյ: Որոյ հետք ինչ
պարսպին մինչեւ ցարդ երեւին:

Չորոյ գգարինս պալատին բարձեալ
անտի անուանին Իպրահիմ փաշա վէլիբի
աղէմն Երրորդ սուլդան Ահմէտին, տարաւ
ի շինումն պալատի Քեաղէտիսանէին ի Թը-
ւականի հիճրէթին 1134, ի 22երորդում
աւուր ամսեանն շապանի:

Եւ անտի յառաջ զնացեալ ի կողմն խո-

րին՝ տեսանեա զջրանցիկ տեղիսն յառաջին
պարտիզին:

Անտի ի վեր կոյս ի նոյն ճանապարհին,
մինչ ի յաշարմայն Այ Աթանտին: Եւ ի
բարձրածայրի հուպ աշարմային զոյ վէմ
ինչ բարձանկիւն ի բացի, եւ յանկիւնս վի-
մին խաչանիչ քանդակք ի վերայ նորա,
որ է հաւատար նշան՝ առաջնոյ տաճարին:
Առ ընթեր Գուլէլիին առ ծովեզրէր է տեղի
արքունի շանց, որք ընդ յարկաւ բնակին:
Եւ տեղի արջուց ի բացի կապեալք:

Եւ է սա երկրորդ տեղի Պինիլի Թաղա-
ւորական ի յձնատուեան կողման նեղուցին:

Աստ ի շարին է զեղեցիկ եւ վայելուչ
եայր Նապիֆին, շինուած զարմանալի, յոր
ոչ կարաց վայելել նոյն Նապիֆն ազնուա-
բարոյ, քանզի զլիսատեալ ցասնական հրա-
մանա սուլդան Սէլիմին Երրորդի ի Թուս-
կանութեան հիճրէթին 1204 բարձաւ ի մի-
ջոյ:

Եւ յետ նորա է Զէնկէլ Քեօյին բնակու-
թիւն տաճկաց եւ յունաց, ուր եւ զոյ եկե-
ղեցի մի յանուն Սրբոյն Գէորգայ, որ հը-
նացեալ էր եւ նորոյ շինեցաւ ի ժամանակի
մերում: Որում ծոց ծովունմեծ է՝ զկնի ծո-
ցոյն Իսթէնէէի: Ունի հեղեղատ փոքր ի
մէջ բարերբ իւրոյ հովտին:

Աստ յամսեանն նոյնմերբի ի լրման
լուսնի հանդէս մեծ լինի ժողովոյ բարձու-
թեան մարդկան փան որսոյ ձկան զերեսօք
ծովու:

Աստի տեսանին երկօքին կողմունքն Պո-
ղազին, եւ իրբեւ ի հայելւոջ նկարեալ լինի
քաղաքն Ըստանպոլ:

Աստանօր զոյր Տաճար սրբուհոյ կու-
սին, ուր մինչեւ ցարդ երեւի քաջքայեալ
շինուած նոյն եկեղեցւոյն: Ի ծայրի զիւղիս
է եկեղեցին յանուն Սրբոյն Գէորգայ, զոր
վերադոյն յիշատակեցաք: Եւ ի փողոցի սո-
րին զոյ աւազան վիմեղէն խաչանիչ զար-
դուք, մնացեալ ի վաղ ժամանակաց:

Եւ ի շարի սորա է տեղին այն, Հաւուզ
Պաշի կոչեցեալ, որոյ ելք ծովեզրն, կոչի
Չայր Իսթէլէսի, եւ է զեղեցիկ հովիտ լայն
եւ ընդարձակ, կից Զէնկէլ Քեօյին:

Եւ ի կարդի սորին է տեղին այն, որ
կոչի Պէլլէր Պէլի Պաղէսի, բնակեալ ի
տաճկաց: Եւ զիտելի է, զի վասն զոլոյ ծո-
վեզերեայ տան Մէհմէտ փաշային ի

ամա, որ էր Ռուսէկեան Պէկէր պէկի, տեղիս այս բնկարու դանունս դայս, և սոյն Մէհէմէտ փաշա էր երէց եղբայր Սալի փաշային, և յոյժ սիրելի Արքային, որ սպանաւ յաղմկի իսկական յաղտամբոյ: յարքունի Տիմանին, ի թուականի հիւնէթին 997 ի ժամանակս թագաւորութեան սուլտան Մուրատին երրորդի:

Եւ աստ ի հին ժամանակս զոյր պալատ արքունի, զոր երրորդ սուլտան Մուսղաֆայն քակեաց և փաճառեաց ազգին իւրոյ, և զայն արար արքայ՝ փան ոչ փաճառելոյ զրացի կնոջ միոյ աշխարհայ զկալուածն իւր, որպէսզի և նա զշինուածն իւր կարողանայր շինել բնդարձակ և քառ հանձնից իւրոց:

Յոյր սակս զնոցն կերակցին զեղեցիկ շինուածս առ ծովեզերք, և բնակեցան ի նորա: Եւ Մուսղաֆայ արքայ զինի փաճառելոյ զայս տեղի, հաստատեաց զեկամոտս սորա սակս մզկիթին իւրոյ զոր շինեաց յիւսքիւտար միոյ մէնարէի փան հողոյ մօր իւրոյ Մէհմէտէ Էմինէ սուլտանին ի թուականի հիւնէթին 1174:

Եւ յետոյ շինեաց անդ սուլտան Ապալի շամիտ մզկիթ մեծ քարաշէն և կապարածածք ի ծայրի Իսթամբուլին:

Եւ զինի սորա՝ է զիւզն Իսթամբուլ, բնակեալ ի տաճկաց և ի յունաց: Իսկ տեղին այն կոչեցաւ Աղաբուս, այսինքն խաչ, փան Սրբոյ խաչին կանգնելոյ անտանոր յինքնակալէն Կոստանդիանոսէ: Ուր ի տեղի եկեղեցւոյն է՝ այժմեան բաղանին, և այսպէս սորին է ի մէջ աշխատանեացն:

Եւ աստ զոյր պալատ արքունի կոչեցեալ Իսթամբուլ պաղէսի, զոր սիրէր սուլտան Մուրատն Չորրորդ, փան զիւզելոյ ծընըդեան իւրոյ ի նմին պալատի, ի թուականի հիւնէթին 1018:

Սիրելի էր նմա նոյնդունակ և ամէնահայեացն Չամլուճա, որ է յուղղագծի սորին ի լեռնակողմն կոյս: Եւ աստէն ի բարձրածայր տեղւոյն Իսթամբուլի երեւի քայքայեալ պալատ թագաւորական, և անդ են պարտէզք ի մէջ լայն և բնդարձակ հովտին:

Այս պալատ է Կիւհէրիան Սուլտանին, զստեր երկրորդ սուլտան Սէլիմին, որ տըլաւ ի կնութիւն Գափուտան Փիլյալէ փա-

շային, որ էր ի վէզիրացն սուլտան Սէլիմին երկրորդի, և մեռաւ ի թուականի հիւնէթին 985:

Եւ աստ ի պալատի Իսթամբուլին զոլով սուլտան Մուրատ ի թուականի հիւնէթին 1042, յամի տեառն 1632 եւ սպանանել զիւլաս փաշայն, որ էր ի Պալիքէսի աւանէ, որ կոչիւր Սօլապօղլի:

Եւ եղեւութիւն սորա պատմի այսպէս՝ թէ՛ ի ներկայութեան սուլտան Մուրատին Չորրորդի բերեալ եղև այս իլիաս փաշա՝ ձեռամբ Բիւշիք Ահմէտ փաշային, և յայնժամ դտաւ Մուրատ արքայ իսթամբուլ Պաղէսին՝ մերձ ի յիւսքիւտար. զոր անդէն առաջի իւր յետ բազում ցտամբր կրտամբրելոյ, հրամայեաց հաստանել զզուրի նորա, որ Պօստանճիքն փաղս առեալ: Եւ մի ոմն ի նոցանէ որ կոչիւր Դօլօզճի, զիւլաս փաշայն իսկոյն յափշտակեալ՝ և ընդ իւրեւ արկեալ՝ և զանակաւ փողոտեալ՝ զյորեցոյց զզուրի նորա ի զեանի:

Եւ այսպէս զերծան ի բռնութենէ ապրտամբրս այսորիկ Մադիսա, և Գարէսի, և Գաղտաղի, և Պէրդամա, և Պալիքէսի, և Էտրէմիտ, և Այազմէնտ, և Ալաշէհի, և Մէնէմէն, և Փօշա, յորս բռնեցեալ էր նա, և ի նեղ արկեալ զբնակիւս նոցա:

Ի ներքոյ Իսթամբուլին ի լեռնակողման անդ ի բարձու, զոն երկու զրօսարանք մօտ իրերաց ի վերայ բլուրածեւ մեծամեծ բլրոց: Որոց մին կոչի Էսկի Չամլուճա: Իսկ միւսն ելնի Չամլուճա, յորում Չորրորդ սուլտան Մէհմէմէտն բազում շինուածս նորակերտեալ վայելացոյց:

Ուր զոյ ազբիւրակ բարեհամ ջրոց:

Եւ յետ Իսթամբուլին են շար ի շար ծովեզերեայ տունք մեծամեծացն տաճկաց, որք կոչին Սըրա Եալլաբը:

Եւ զինի նորա է տեղին այն՝ որ կոչի Նազկալ Պոլսնի, փան լինելոյ ի ծովեզեր անդ տան բնակութեան Նազկալ Հասան փաշային, որ էր ի ժամանակս թագաւորութեան սուլտան Մուրատին երրորդի, և որդւոյ նորա սուլտան Մէհմէմէտին երրորդի:

Եւ յետ սորա է զիւզն Գուղդունճուզ, բնակեալ ի յունաց, ի հրէից և ի յոյժ սակաւ հայոց: Եւ աստ զոյ եկեղեցի մի յու-

նաց Այլի Բանտէլէի մօտ, և աշարմա ի նմա: Ուր նստի նաև Մետրապօլիտն Քաղկեդոնի իբր յանշարր տեղում վիճակի խրում:

Ի ծովեղբերայ կողման սորա է բազմութիւն բնակչաց, մանաւանդ Հրէից, և տունք մեծամեծաց: Եւ ի կողման ցամաքին՝ նոյնպէս բազմութիւնք տանց Հրէից և յունաց, և ի լեռնակողման անդ շիրիմք մեռելոց՝ աղղին Հրէից:

Ուր կարծի թէ՝ մեռելաբ բազում են քան զկենդանիս:

Եւ առ Հրէայս ի պատուի է տեղիս այս, վասն կից զօրոյ Հողոյ երկրին Երուսաղէմի, որք և զմեռալս իւրեանց աստ թաղել ըզման, վասնորոյ ի բազում տեղեաց այսր բերեն ի թաղել:

Յորում է և տեղի կայից փոխանորդի Խաթամ պաշին՝ իշխանի Համօրէն աղղին:

Այս զիւղ՝ է տեղի զիւտի նոր դործարանի ծաղկաբոյն տպումնոց՝ նկարակերտիցն պամանոց, զոյնդոյն Հնարեայ նրբագոյն՝ ի կեսարացոյ ումեմէ Հարտարապետէ շինումնոց Սէրգիս Խաթա կոչեցելոյ: Յոյր սակս կոչի Սէրգիս Խաթա Պամմասի:

Եւ սոյն դործարան այժմ փոխեալ է աստի իւսքիւտար, և դործեն անդ թուռնքն նորա՝ ընդ այլ արուեստակիցս նորին արուեստի:

Հուլ է ի սա և պարտէյն այն՝ որ կոչի Իպրահիմ Խան Չառէ Պաղէչիս: Եւ իւրէլէն Էօբիւղ Լիմանիին: Եւ զիտելի է զի զաղբիւր Էօբիւղ Լիմանիին, և զմրդկիթ նորին, և զշրջակայ պարտէյս, զանդատանս, և զնաւամատոյց իւրէլէս նաւակաց, շինեաց Սիւլհատար Աստիւտոսման աղայն, ի ժամանակս սուրդան Մուսղաֆային Երրորդի:

Ուր անդ ի շարին է Գայա Սուլդան Պաղէչիսին, և պալատ մի ի նմա:

Այս Գայա Սուլդան՝ էր դուստր սուրդան Միւրատին Չորրորդի, որ տուա յամուսնութիւն Մէլէք Ահմէտ փաշային ի թուականի Հիճրէթին 1054:

Եւ է Էօբիւղ Լիմանին բնակեալ միայն ի տաճկաց: Եւ աստի աշպէս, զի եղինքն բերեալ ի Ռումէլեան մասնէն, ի Պէշիք-ղաչէ նաւաբ ընդ ծովն, այս տեղի անցուցանել, տարեալ լինին յԱնատօլի: Աստ զոյ

մրդկիթ մի առ ծովեղբրն, և առ ընթեր նորին քառտկուսի քարակիր և նորակերտ արքունի Համբարանոց մի ցորենոյ:

Սոաջին Պուռուն և Սար, որ և բազուկ Անատօլիին, է Իւսքիւտարն:

Ուր պալատն Շէմսի փաշային՝ է առաջին տեղի թաղաւորական Պինիշի:

Սա էր երբեմն ծովեղբրայ զիւղ մի Քաղկեդոնի: Իսկ այժմ է քաղաք մեծ և բազմամարդ, բնակեալ ի Տաճկաց, ի Հայոց, ի յունաց, և ի Հրէից: Եւ կոչի քաղաքս այս Յունարէն Խրիստօպօլիս, և այս՝ կամ յանուն Խրիստի որդւոյն Խրիստիտայի և Աղամէմնանի, որ ի ճանապարհորդելն ի Դաւրոս՝ այսինքն ի ցամաքակղզին Գրարմու՝ առ քոյրն իւր քրմուհին Իֆիլէնիս, աստանոր մեռեալ և թաղեալ աստի:

Կամ թէ՝ ի ժամանակս ինքնակալութեան պարսից, ի սմա Հաւաքէին պարսիկք զտէլին յայոց քաղաքաց, և ընդ այսմ թարգմանի Ոսկւոյ քաղաք: Կամ թէ՝ ըստ Սակրատայ զիրք է Եկեղեցական Պատմութեանց, զիւս իս — «Այլովիտատիս զորակութիւնս ամենացոյց պարսպեալ զսա՝ կացոյց ի սմա տասանորդարան, քանզի զտասանորդս ի սմա ընձեռէին, որք նաւէին ի Պանտոս»:

Իսկ յետոյ կոչեցաւ Սբուղարի, զի անդ կազմեալ լինէին և վաճառէին վաճառք, որ սբուղարիւն լսի: Կամ այլապէս զիւրդ և իցէ: Ուր և ի տաճկաց անուանեցաւ Իւսքիւտար:

Ուր զոյ արքունի պալատ յանուն Շէմսի փաշային ի ծայրի սարին Իւսքիւտարի: Գոյ և փոքրիկ մզկիթ մի նորին՝ զրմբեթեայ և կապարածածք ի նմին պալատի ի ծովեղբ անդ, և ի դապաթան զմբեթի մզկիթին փոխանակ լուսնածե արէմ կոչեցեալ զարդուն, կանդնեալ կայ արտաքոյ սոփորութեան իւրեանց՝ արեղակն ոսկեղծեալ, և այն թիւրես ի յայտարարութիւն անուան շինողին: Չի չէմա ի լեզու Արէպի թարգմանի արեղակն:

Եւ էր այս Շէմսի փաշա ի վէզիրացն սուրդան Միւրատին Երրորդի, որ մեռաւ ի թուականի Հիճրէթին 989: Յորում քաղաքի Միհրիմաճ սուրդան, դուստր Սիւլէյման արքային Ասաջնոյ, և կին Բիւսթէմ փա-

չային շինեաց մզկիթ մի երկմէնարէ ի ծովեղեր անդ, և հիւանդանոց, և խան կրկին, և ուսումնարան և հիւրանոց, և իմարէթ, և մէքթէպ, որ անուանի Իսքէլէ ձամխի: Եւ կատարեցաւ ի թուականի հիւսնէթին 954 յամսեանն զիւհիճճէի, և յամի Տեառն 1547:

Շինեաց զորձեալ ի սմա և Նուրպանու Սուլթան՝ մայր երբորդ սուլթան Մուրատին, զմզկիթն զայն՝ որ կոչի Վալիտէ ձամխի: Այս Նուրպանու Սուլթան՝ էր կին երկրորդ սուլթան Սէլիմին, և շինեաց զմզկիթս զայս ի թուականի հիւսնէթին 985: Եւ յամի տեառն 1577:

Առ որով և զոյդ բաղանիս, և խմարէթ, այսինքն հոգևտուն: Եւ մէտրէսէ, այսինքն դասատուն կամ ուսումնարան: Գոյ ի սմա և ձամի մի շինեալ ի Խասէթի Սուլթանէն, ի Տիկնոջէ սուլթան Սիւլէյմանին, որ էր մայր որդւոյ նորա: Շէհ-զատէ սուլթան Մէհմէմէտին վախճանեցելոյ: Ուր և բաղանի, և մէտրէսէ, և խմարէթ հաստատեալ:

Շինեաց ի սմա և Մահմէթէր Սուլթան, որ և սսի Քիւսէմ, մըլկիթ մի վալիուէ և զոյդ բաղանիս, և խմարէթ, ի զահաւանդակի անդ Իւսքիւտարու մերձ ի Եէնի Մահալլէն, և էր սա մայր Իսկրահիմ արքային խեղդամահ եղելոյ, և տիկին սուլթան Ահմէտին Առաջնոյ:

Շինեաց սա և զՎալիտէ Խանին մեծ և բաղմասենեակի ի Ըստանպոլ քաղաքի, մերձ ի Մէրճան Զարսուսին, ի տեղւոյ անդ՝ ուր էր նախագոյն ապարան Գափուտան Փիլալէ վաշային: Եւ վաղըՔ հաստատեաց իւրում այս մզկիթի: Եւ շինութիւն այսր մզկիթի եղև ի թուականի հիւսնէթին 1053: Եւ յամի տեառն 1643:

Սա է մայր Զորբորդ սուլթան Մուրատին, Գառնմ Շէհզատէին, և սուլթան Իսկրահիմին: Սա մեռաւ խեղդանօք, վասն նենգաւոր խորհրդոց իւրոց, ի ցամանէ թոռն իւրոյ սուլթան Մէհմէմէտին Զորբորդի: Եւ այս պատահեաց ի թուականի հիւսնէթին 1061:

Շինեաց ևս սուլթան Մուսղաֆայն երբորդ յԻւսքիւտարի ի միում կողմանն նորին, ի բարձրածայր տեղւոյ, մերձ ի յԱյաղմա Իսքէլէսին զեղեցկատեսիլ մըլկիթ

մի բարձր՝ միով մէնարէիւ, ի յիշատակ մօր իւրոյ Մէհրիշահ Խմինէ Սուլթանին: Ուրոյ սկիզբն եղև ի թուականի հիւսնէթին 1172: Եւ աւարտն 1174:

Շինեալ է ևս անդ մերձ ի ձամի Մէհրիմաճ Սուլթանին մզկիթ մի զմրէթեայ և կապարածածք, հանդերձ մէտրէսէիւ և խահանոցաւ Ռում Մէհմէմէտ վաշա, որ էր վէլիր մի ի վէլիրաց Զաթիւճ սուլթան Մէհմէմէտին:

Եւ սառ յԻւսքիւտար քաղաքի հետի ի ծովեղերէն ի լեռնակողմն կայս զոն երկու թաղք բնակութեան Հայոց մօտ իրերաց հանդերձ երկու եկեղեցիօք:

Որոց առաջինն՝ կոչի Սէլամնուրդ, յորում է եկեղեցի մի հայոց յանուն Սուրբ Խաչին: Որոյ առաջին կերտողն է Տէր Արքաճամ քահանայն Պալատցի, և զերկման նորին է ի բակի եկեղեցւոյն, որ վախճանեալ թաղեցաւ անդ, ի թուականին Հայոց ՌՃՀԶ:

Եւ այժմ սոյն եկեղեցի մասամբ խմնորոգ շինեալ է, և առ ընթեր նորին, զպրոց մանկանց նորակերտ, որ շինեցաւ ի թուականին Հայոց ՌՄԽԶ:

Յայս Իւսքիւտար քաղաքի ի բնակութիւն թաղի Սէլամնուրդի ջուր բերեալ աղբիւր հոսեցոյց Յակոբ պատրիարքն Ըստանպոլու Զիմառացի՝ Նալ Օղլի կոչեցեալ, և տրար յիշատակ մեծ՝ մերձ ի վախճան կենաց իւրոց, որ հանդես ի թուականին Հայոց ՌՄԳԳ յուլիսի 13:

Եւ քանզի յետ սոյնորիկ ճանապարհք անցից ջրոյն՝ փոքր մի խանդարեալ եղձան, ապա՝ ի թուականին ՌՄԽԷ, կրկին յարգարեալ շինեցան խողովակք անցից ջրոյն՝ խոհական վերակացութեամբ սարկաւազ տիրացու Մարտիրոսին:

Եւ ի ջրոյ անտի նորոգապէս աղբիւրակ ինչ շինեալ հաստատեցաւ յեկեղեցւոյ Սըրբոյ Խաչին, ջանիւք և աշխատութեամբ նոյն տիրացու Մարտիրոսին, որ էր լուսարար եկեղեցւոյ Սըրբոյ Խաչին, և մանկավարժ վերոյիշեալ նորակերտ զպրոցին:

Եւ երկրորդ թաղն կոչի Եէնի Մահալլէ: Եւ ունի սա բարեձև եկեղեցի մի յանուն Սըրբոյ Կարապետին Յոհաննու: Զայս եկեղեցի նախ շինեաց Վանեցի Զաքարիա վարդապետ, որ եղև Պատրիարք ի Կոստանդնուպոլիս ի թուականին Հայոց ՌՃՀԶ: Ուր ի

գերեզմանատան անդ՝ կայ և ատպան չերմի նորին:

Գանդի՝ տանդեն ծերունիքն փիճակի Սրբոյ Կարապետին թէ՛ այս եկեղեցի յառաջագոյն էր մատուռ ինչ ի տեղում փոքրիկ աղբերն՝ որ կայ հանդէպ արտաքին զրան այժմու եկեղեցւոյ՝ ի կողմանէ մտնացն երուսաղէմացոց: Որ ապա՝ յայսկոյս անցուցեալ, և յայսմ տեղում զսոյն հաստատեալ շինեցին զայս եկեղեցի ի թուականին հայոց ՌԿԶ, հոգաբարձութեամբ վերոյիշեալ Վանեցի Զաքարիա վարդապետին: Յորում ամի եղեալ է յիշատակ ի նմա և խաչ մի արծաթեայ, և զրեալ ի վերայ նորա. «Սուրբ խաչս յիշատակ է Զաքարիա վարդապետին օգնականութեամբ Իւսիւտարու ժողովրդեան ի դուռն Սուրբ Կարապետին, թիւին ՌԿԶ»:

Այս Զաքարիա վարդապետ, որ և կոչի Չաբէոս, եղև ապա պատրիարկ հայոց ի Կոստանդինուպոլսիս ի թուականին ՌՇԶ: Եւ յետոյ փախճանեալ՝ թաղեցաւ ի գերեզմանատանն Իւսիւտարու: Որոյ տապանաքարն ոչ ունելով զիր, յետ ամաց բազմաց ի լինել Ղափանցի Գէորգ վարդապետին պատրիարկ ի թուականին ՌՄ: Նա զտապանաքար սորին նորոգել կամելով, և զթիւ փախճանին ոչ զիտելով, ի յիշատակ վերոյիշեալ արծաթեայ խաչի նորին հանեալ, զրել տուեալ է ի վերայ քարին զթուականն զայն, որ ոչ է այնպէս: Զի է այն թուական՝ շինուածոյ եկեղեցւոյն, և ոչ փախճանի նորին: Գարնեալ դարձցուք ի քան պատմութեան եկեղեցւոյն:

Եւ յետոյ ի հիմանէ շինեցաւ սա ընդ եկեղեցւոյ Սրբոյ Խաչին, ի ժամանակն Յովհաննու Պատրիարկին Կոստանդինուպոլսոյ Կորոս կոչեցելոյ, ի թուականին հայոց ՌՃՇԶ:

Եւ անդ՝ մօտ ի նա զոյ վանք ընդարձակ յանդիման եկեղեցւոյն: Եւ է սա բնակութիւն միաբանիցն Սրբոյ Երուսաղէմի, զորով բուն ստացուած փանաց Սրբոյն Յակոբայ՝ որ յերուսաղէմ:

Ունի սա ընթեր իւր փանքս այս, և այլի մի մեծ, և փայլուչ, հաստատուն սրմովք չըջապատեալ, և է ի հիւսիսոյ կողմանէ, և հայի փանքն ի վերայ նորին, և յայնկոյս միոյ կողման սրմոյ այլոյն

կայացեալ է գերեզմանատունն հայոց, ի ծառանկօք:

Ի եկնի Մահալէի աստ՝ յետ կուսէ վանացն հայոց զոյ թաղն բնակութեան Յուհայ, որ կայ և եկեղեցի մի նոցին, յանուն սրբոյ մարգարէին եղիայի: Հնոտի եւ խաթիւլ: Զոր նորոգ շինեցին եռապատիկ մեծութեամբ քան զառաջինն յամի տեառն 1804: Եւ ի քուականին հիւրէրի 1219:

Եւ ապա ի ծովեղեր անդ՝ է Պալապան Իսքէլէսին, յորում շինեալ է ճամբի մի Վալիտէ Սուլդան, մայր սուլդան Ահմէտին Երրորդի, Կիւլնուշ անուն ի թուականի հիւրէրի 1120, և աւարտեալ 1123, որ ապա՝ մեռեալ յետքէնէ քաղաքի, և զիական նորա բերեալ անտի, թաղեցաւ յայսմ մզկիթի, ի թուականին հիւրէրի 1127:

Ի չարի սորա է արքունի պալատն Շէմսի փաշային, և մզկիթն նորին, որ յիշեցաւ ի վերոյ: Եւ ապա՝ Սարըղաշ Իսքէլէսին, որ է պալատ մօր արքայի, որ անի՝ Վալիտէ Սէրայի: Աստ է և Այազմա Պաղչէսին, և Իսքէլէս նորին: Մերձ ի սա է, և Դաշ Լիմանին, յորում էր Պաղչէն Այիւշ Սուլդանին: Յանդիման սորա է Գրգուլէսին, որ ի յունաց կոչիւր Արդյա, և է սա կայացեալ ի ծովու:

Որոյ աշտարակն է այժմ լապտերատեղի, ուր լուցանի Փէնէր՝ ի նշան զլուսութեան նաւորաց ի գիշերի: Եւ է սա կղզեակ ինչ՝ որ ընդ երկրեայ անցիւք կրցեալ է ընդ ցամաքին իրբ հարիւր քայլից տարակայութեամբ:

Ի ցամաքն Իւսիւտարու մինչ ի Գրգուլէսին կանոնեալ էր ի ծովու սա նախնեօք որմ ինչ ցածուն, փան արգել լինելոյ հասանաց յորձանին, որ չտայր թոյլ քաղկեդոնացոց զիրութեամբ անցանել ի Բիւզանդիա, և զայս որմ քակեալ փոքր մի յառաջ քան զժամանակ սուլդան Սիւլէյմանին, զքարինս նորա յայլ շինուած ի դործ անին, որոյ մնացորդն ցայժմ Էրեւի ի տեղում անդ ի մէջ ծովու:

Սոյն կղզեակ՝ ունի յինքեան ջրհոր մի, ուր բաց ի ջուրց անձրեաց՝ ընդ երկրեայ անցիւք հոսի ի նա ջուր և ի ցամաքէն:

Զաշտարակս զայս շինեաց Կայսրն յունաց Կիւս Մանուէլ, որ թողաւորեաց յամի Տեառն 1143:

Զուգաներին լապտերի յայտնի Գրգու-
լէսի կոչեցեալ աշտարակի, կարգեալ հա-
տատեաց վէդիրի աղէմ Խորահիմ փաշայն,
ի թուականի հիմարթին 1133: Եւ զայն ա-
րար վասն օգտի, եւ ապահովութեան նա-
ւուց եկեղեցի ի Սպիտակ ծովէն, կամ ի Սեւ-
ծովէն ի մթաղին զիշերի ի թաղաւորեալ
քաղաքն Կոստանդինուպոլիս: Եւ յետ Դաշ-
Լիմանիին է Իսթէլէն Սալահապ կոչեցեալ:

Ուր յեղեր ծովուն կայր Պարտէշ
Ֆաթմա Սուլդանին: Եւ յետ սորա է այն
վայր տաճկաց, զոր շնորհեաց սուլդան
Մուսթաֆայն երբորդ՝ շինել եւ բնակել
ի նմա, եւ յայն սակս կոչեցաւ տեղին այն
իհասանիէ:

Այլ յստաջ դնացեալ զոն արքունի հո-
վանոցք, եւ պարտէզք, կոչեցեալ Իսթի-
տար Պաղէշի:

Ի շարի սորա էր քեօջք մի՝ ի բարձու-
անդ, որ հայէր ի վերայ ծովու, շինեալ ի
Զորորդ սուլդան Միւրատէն ի դարձին
խրում ի քաղաքէն Բէլվանայ: Եւ կոչիւ
Բէլվան Քեօջիւ: Զորոյ զհնացեալն աչօք
մերովք տեսեալ կաք: Որ ապա քակեցաւ:

Անդ է Հիւնքեար Իսթէլէսին: Եւ Գավաղ
Սէրային եւ իսթէլէ նորին: Եւ այլ յստաջ
երթեալ զոյ արքունի տեղի մի հարթալե-
տին, որ կոչի Հոյտար փաշա, յանուն
միոյն ի վէդիրացն սուլդան Սիւլէյմանին
Առաջնոյ:

Ասեն թէ՛ անդ էր ի հնումն պալատ մի՝
մեծին Կոստանդինոսի:

Ի դաշտավայրի սորին շինեցաւ տեղի
ինչ առ ի լինել կայան բնակութեան եւ կր-
քարան ձիավարծութեան սիւվարի կո-
չեցեալ զօրաց ըստ նորոգ կարգադրու-
թեան օսմանեան տէրութեան, հրամանաւ
սուլդան Սէլիմին երբորդի ի քուականի
1217: Ուր շինեցաւ նաեւ մզկիթ եւ շուկայ
կրպակօփ՝ համայն արուեստաւորաց, եւ
բաղ բնակութեան մարդկան, յորում հաս-
տատեցաւ եւ տպագրատուն գրոց տանկա-
կան տպմանց, եւ այլ իւր կարեւորք եւ պի-
տանիք:

Եւ զկնի սորա է զիւղն այն՝ որ կոչի
Գաւր Քեօյի: Ուր բնակին տաճիկք եւ
յոյնք, եւ սակաւիկ հայք: Եւ է անուն տեղ-
ոյս Յունարէն թալլիտօն, եւ ըստ Հայոց
Քաղկեդոն:

Գոյ աստ մօտ ի ծովեզրն եկեղեցի մի
յունաց զմրեթեայ յանուն սրբուհւոյն
Եւֆրեմայ:

Եւ ի մէջ թաղին փոքր եկեղեցի մի Հա-
յոց, հնացեալ եւ խորխուլ յանուն Սուրբ
Աստուածածնին: Զոր յամի տեսն ի կա-
րողիկոսութեան Տեառն Եփրեմայ սրբա-
նակատար Հայրապետի եւ ի պատրիար-
քութեան Կոստանդինուպոլսայ Տեառն Ար-
քահամու արքեպիսկոպոսի հրամանաւ
այժմեան սուլդան Մահմուտին նորոգ կա-
ռուցաւ վայելչակերտ յօրինաւածով փոք-
րիկ եկեղեցին յանուն Սուրբ Աստուա-
ծածնի:

Եղանակ օդոյ զիւղին Քաղկեդոնի, ոչ է
լաւ եւ անողջարար: Սա էր ի հնումն քա-
ղաք մեծ, կերտեալ ի Մէդարացւոց 148 ա-
մօք ըզկնի քաղաքին Հոմայ՝ Հանդէպ
Բիւզանդիոնի: Եւ ապա պատուեալ Աթոսոյ
Մետրապօլի, կոչիւր քաղաքս այս, եւ քա-
ղաք կուրաց, որպէս տաացաւ վերադոյն ի
տեղւոյ իւրում:

Եւ յետ սորա է Մօտա Պուսին, որ է
բաղուկ մի ի դուրս ելեալ: Եւ ապա՝ ծոցն
Դալամիշի, եւ հեղեղատ նորին: Եւ յետ
սորա է Ֆէնէր Պաղէշին, որոյ ի հանդի-
պօյ շինեալ է աշտարակ մի, ուր կայ կա-
յացեալ 9 արձան ի վերայ հաստահիմն քա-
րանց եղելոց ի մէջ ծովուն, եւ ի գլուխ նո-
րին լուցեալ վասի Փէնէր ի զիշերի՝ վասն
նաւուցն ի քարանց զդուշութեան, ի մօտայ
մթութեան:

Եւ է Ֆէնէր Պաղէշին ծայր մի որպէս
ի դուրս ի ծով ելեալ՝ եւ վայելչապէս ծա-
ռովք սօսեաց եւ նոճեաց զարդարեալ, դո-
լով սլարտէղ արքունի, եւ զահ վայելուչ
ի նմա, ուր պինիշ անէ արքայ, յորժամ
հաճի կամք նորա: Եւ աստ զոյ իշխօց ուս-
թա, եւ պօսթանճիք են հետեօղք նորա,
որք զտեղիս զայս պահնակեն, եւ յարանց
գնաստակարաց զերծ պահեն: Այս պարտէզ
հայի յարեմուտս, եւ տեսանէ զնաւս եկ-
եալս ի Սպիտակ ծովէն: Նկատէ ի հիւսիս,
եւ տեսանէ զնաւս ելեալս ի քաղաքէն մեծէ:

Դիտէ ի հարաւ, եւ տեսանէ զնաւս եկ-
եալս ի ծովածոցէն Նիկոմիդիոյ, այսինքն
իզնիքմիտու: Եւ յարեւելոց կողմանն սորա
է ճանապարհ ցամաքի՝ որ տանի յիւսթիւ-
տարէ ի Գարթալ, ի Փէնտիք, եւ ի Կէկլի-

զէ: Ուր ուղեւորք սմանք ընդ ծով ի Տիյն անցեալ զնան ի ճանապարհն Հալէպու եւ Շամայ: Եւ կէսք ուղղակի յիզնիքմիտ երթեալ, ուղեւորին անտի ուր ուրեք եղևայ է զնայ զիտաւորութիւն մտաց նոցա:

Եւ ի Ֆէնէր Պաղէսիէն անսանին մօտակայ կղզիքն ի մէջ ծովուն առ ճանապարհաւ ծովածոցին Իզնիքմիտու, հանդէպ ծովեզերեայ գիւղիցն Մարտէփէի եւ Գարթալու, որոց անուանքն են Թուրքերէն, Գընալը: Սիվրի Ատա: Պիւլիւք Ատա: Եւսսը Ատա: Պուրղազ Ատասի: Դափչան Ատասի: Գըզըր Ատա: Եւ Հէյպէլի: Եւ կըղզին Ներսէսի, ուր գոյ ջուր բարեհամ, եւ ի գլուխ նորին խորան մի աւերեալ, որոյ միայն նշմարանքն կայ այժմ մնացեալ:

Եւ կղզին այս՝ ասի լինել տեղի աքսորանաց Սրբոյ մեծին Ներսէսի. եւ այս բոտ

աւանդութեան Հայոց Կոստանդնուպօլսեցւոց, բայց երևի թէ՝ կղզին՝ ուր անկաւ հոյաքսորիկն՝ հրամանաւ Վաղէսի՝ այլ է եւ հետի ի Ըստանպօլայ, որպէս ցուցանեն զիրք պատմողաց: Եւ մանաւանդ Խորենացիին Մովսէս, Գիրք Գ, զլուխ Լ. —

«Որում շհաւանեալ Ներսէս աքսորեցաւ: Ի նաւուղիդն լինել՝ ընդ խստաշունչ օդոյ ձմերայնոյն, ընկեցեալ ի կղզի ինչ անապատ՝ ջարդեաց զնան, եւ նաւորդացն ոչ իշխեցեալ մակուկաւն նաւել, մնացին տաղնապեալ՝ ուտելով զարմատս անտառին. այլ ի տեսչութենէն Աստուծոյ՝ կերակրեալ լինէին ամիսս ութ ի ձկանցն, զորս ծովն ընկենոյր կենդանիս:»

Յորմէ ըստ այսմ բանի հետեւի թէ՝ ոչ է սա կղզին այն՝ ուր անկաւ նա յաքսորիկն իւրում:

Ա Ի Ա Ր Տ

ԵԿԵՂԵՑԻՔ ՅՈՒՆԱՅ, ՈՐՔ ԱՅԺՄ ԳՏԱՆԻՆ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ ՔԱՂԱՔԻ:

1. Նախ եկեղեցի Սրբոյն Գէորգայ կոչեցեալ Այլիս Եկեղիսոս, ի ներքսակողման զբանն Ֆէնէրի: Ուր է եւ պատրիարքարանն նոցա:

2. Մերձ ի նա ընդ մէջ զբանցն Ֆէնէրի եւ Պալատու գոյ եկեղեցի մի եւս որ եւ այն է յանուն Սրբոյն Գէորգայ, եւ է մէղդոշի միաբանիցն Երուսաղէմի, ուր այժմ նստի պատրիարկն Երուսաղէմի:

3. Եկեղեցին որ է ի մէջ Վլահ Սէրային, յանուն Սրբուհւոյ Աստուածածնին, եւ է մերձ ի վերայիշեալ եկեղեցին: Եւ աստի ի վեր էլեալ ի վերայ բարձու տեղւոյն, որ անկանի ընդ մէջ սահմանացն Ֆէնէրի եւ Պալատու:

4. Կայ եկեղեցի մի եւս կոչեցեալ Մուխլիսն, եւ Թուրքերէն Գանլը Բէլիսա: Յանուն Սրբուհւոյ Աստուածածնին, եւ է սա զմերթեալ կղմնտրածածք, որ եւ երեւի ի ծովածոցէն:

5. Մերձ ի սա ի զծի սարին է եւ եկեղեցի մի յանուն Սրբոյն Գէորգայ՝ կոչեցեալ յանաբէն Այլիս Եկեղիսոս Բօղիբաս: Եւ է սոյն եկեղեցի հուպ ի տաճար Բամ-

մապարիտօսին, որ այժմ մղկիթ է, եւ կոչի Թուրքերէն Ֆէթհէ Ճամիսի:

6. Գոյ եւ եկեղեցի մի յանուն Սրբոյն Նիկողայոսի ի Պուղտան Սէրային մերձ ի սահման Բամմապարիտօսին, որ այժմ խափանեալ է:

7. Կայ եւ եկեղեցի մի եւս յանուն Սրբոյն Նիկողայոսի ի ներքսակողման զբանն Պալատու, մերձ ի Հրեշտակապետի Եկեղեցին Հայոց, ի Թաղի անդ որ կոչի Փարմազ Գափու:

8. Գոյ եւս եկեղեցի մի արտաքոյ զբանն Պալատու առ ծովեզերն՝ յանուն Սրբոյն Յոհաննու Մկրտչին, եւ է սա մէղդոշի վանաց լերինն Սինայի, ուր բնակին միաբանք նորին:

9. Է եւ եկեղեցի մի ի ներքսակողման զբանն Պալատու զէպ յէյփանէրայ ի վերա ճանապարհին մերձ բնակութեան հրէից, յանուն Սրբ. Աստուածածնին, մականուամբ յունարէն Պալինոս կոչեցեալ:

10. Գոյ մերձ ի սա ի վերայ անցից առանձին ճանապարհի իրիք, որ ունի երկուստեք փայտեայ զբունս, եւ յայն սակս

կոչի Բսիլորոտյա, աշխնքն ժաշտողուն, և թուրքերէն Օյմա Գափու: Եւ այս եկեղեցի է յանուն Սրբոյն Տիմիդրիօսի:

11. Է և եկեղեցի մի յանուն Սր. Աստուածածնին, ի ներքսակողման զբան էլլի-դափուին, որ շղթայիք կապին խելա-ձէտք քրիստոնէից:

12. Մերձ ի սա է և այլ եկեղեցի ի սահմանի Թէքֆուր Սէրային յանուն Սր. Աստուածածնին, կոչեցեալ աշխարհօրէն Խանչէրլի:

13. Եւ յետ սորա առ պարսպաւ ուղիղ դժու երթեալ, զոյ և այլ եկեղեցի հանդէպ պարսպի էտրէնէ Գափուսին, որ կոչի Այիօս եկեղեցի, աշխնքն Սուրբ Գէորգ:

14. Եւ աստի ի վայր սակաւ ինչ երթեալ զոյ տնտնօր եկեղեցի մի ևս յանուն Սր. Աստուածածնին, կոչեցեալ մակղիր անուամբ Գիրիա Դոն Ուրանոն, աշխնքն Տիրուհի երկնից:

15. Է և եկեղեցի մի յանուն Սրբոյն Տիմիդրիօսի, մերձ ի պարսպն էտրէնէ Գափուսին յայնմ թաղի, որ կոչի Սարմաշըղ, տունթիւր այնր անդու՝ որ ասի Լիւքիւնճիլէր:

16. Գոյ և եկեղեցի մի ի Դօփ Գափուսի յանուն Սրբոյն Նիկողայոսի, յանդիման պարսպին:

17. Կայ և եկեղեցի մի, ի սահմանի

եկտի Գուլէին, յանուն Սրբոյն Գէորգայ զօրավարին:

18. Է և եկեղեցի մի մերձ ի սա՝ յանուն Սր. Աստուածածնին, ի թաղի անդ՝ որ կոչի Պէլիդրատ Մահալլէսի:

19. Եկեղեցի մի ևս զոյ՝ յանուն Սրբոյն Բօլիպարբօսի աշխնքն Պօղիկարպոսի ի Սամաթիա, որ ասի սամկօրէն Այի Գարբի:

20. Գոյ և եկեղեցի մի ի թաղի անդ որ ասի յունարէն էքս Մարմարա, և թուրքերէն Ալթըր Մէրմէր, յանուն Սր. Աստուածածնին:

21. Է և այլ եկեղեցի յանուն Սրբոյն Կոստանդիանոսի, ի թաղին Գարամանցոյ, որ և սա է ի սահմանի աստ:

22. Կայ եկեղեցի մի ևս ի Լանկայի կողման, յանուն Սրբոյն Թէոդորոսաց:

23. Է և եկեղեցի մի ի Գօնաօղլայի, որ է Գումգափու, յանուն Սր. Աստուածածնին, որ մականուամբ յունարէն կոչի Էլլիօս:

24. Կայ և եկեղեցի մի մերձ ի սա ի Գումգափուի անդ, որ կոչի Այիօս Գիրիաղոս, աշխնքն Սուրբ Կիրակոս:

25. Գոյ և այլ եկեղեցի ի ճիպլին արտաքոյ առ պարսպաւ յանուն Սրբոյն Նիկողայոսի:

ՅԱՂԿԱՔԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԵՍՑՈՒՔ ԱՍՏ ԶԱՆՈՒԱՆՍ
ՄՈՎԵԶԵՐԵԱՑ ՏԵՂԵԱՑՆ, ԵՒ ԻՍՔԷԼԷՑՆ ԶԿՆԻ
ԴՐԱՆ ԷՅՎԱՆՍԷՐԱՑԻՆ ԸՍՏ ՆԱԽԱՅԻՇԵԱԼ ԿԱՐԳԻՆ:

Եավէտուտ Խաէլէսի:
Տէփոտըտար Խաէլէսի:
Շահ Սուլղան Եալըս:
Սալիհէ Սուլղան Եալըս:
Էյնուլի Էնսարի Խաէլէսի, յարում է շիրիմ, աշխնքն քիւրպէ եւ իմարէք մօրն սուլղան Սէլիմին Նըրրոզի:

Պօսրան Խաէլէսի, ի ցամաքին է ի ներքս Բամի Զիֆրլիկի, ի վերայ բարձու:

Զէյնէպ Սուլղան Եալըսի:

Վալիստէ Սուլղան Եալըսի:

Շահ Էսմայ Սուլղան Եալըսի:

Սուլղան Թէֆէէսի:

Պէհարիէ:

Քէրփիհնիլէր:
Ֆիլ Բեօփրիւսի:
Ալի Պէկ Բեօյի:
Քեաղէտիսանէ Բեօյի:
Քեաղէտիսանէ: Անցցուք ի դէմ քաղաքիս Ըստանպօլու:

Զուլլաղան՝ քաղաւորական քեօշֆ:

Քեաղէտիսանէ Քէօփրիւսի:

Միրախօր Բեօշֆի:

Դաշ Պուրուն:

Գըրգ Աղան:

Գարա Աղան:

Գարա Աղան Սէրայի:

Ֆըրգարա Կեօղէրի:

Խառնեփի Խաֆէլէսի :
 Սիւտլինէ :
 Խումպարմանըլար Գըշլասի :
 Խարման Պաշի :
 Փիլիի Փաշա :
 Պէշլիկ Տէմիրխանէ, վէ Թօփիսանէ :
 Խաս Բեօյ :
 Ֆէրի ճամխի :
 Սէրայ՝ որ կոչի Թէրսանէ Պաղչէսի, որ
 եւ ասի Այնալը Գալագ :
 Շահգուլի Խաֆէլէսի :
 Տար Աղանի :
 Մաչունա :
 Կեօզլէր :
 Եէնի Թէրսանէ :
 Տիւան Խանէ :
 Գասըմ Փաշա : Յորում է փոքր մահ-
 ֆէմէն ընդ իշխանութեամբ Ղալադայի մօլ-
 լային :
 Գալեօննիլէր Գըշլասի :
 Զէֆտիլի Պաշի :
 Գալեօն Հալուզի :
 Անպարլար :
 Թագսիմ :
 Թագսիմ Խաֆէլէսի : Ընդ որ զնամֆ ի
 Պէկօզլուն գէպ ի վեր :
 Ազէպ Գափուսի :
 Գալափաք Եէրի :
 Եէլֆէննիլէր :
 Հալաքնըլար :
 Դուլումպանըլար :
 Քիւրքնի Գափուսի : Ուր ի ներքս է մեծ
 մահֆէմէն, Մօլլայի դատարանն :
 Եազ Գափանի : Յորում է զնստանն Ղա-
 լադայի, եւ ի ներքս բնակութիւն վօյվօ-
 տային :
 Պալըզ Պագար Գափուսի :
 Գարաֆեօյ Գափուսի :
 Գուրշունլի Մախգէն :
 Եէնի Եազ Գափուսի :
 Մուսխանէ :
 Էյրի Գափու :
 Քիւրէն Գափուսի : Ուր է եւ մահֆէմէն
 փոքր :
 Դօփ խանէ : Ուր եւ գշլայն դօփնոց :
 Զալուշ Պաշ Խաֆէլէսի : Ուր կազմեցան
 ֆանի մը զըշլայֆ նոր զօրաց, եւ նորոգ գն-
 ղեցիկ ազրիւր մի անդամօր :
 Սալը Պագարի :

Ճանփէտա Խաֆէլէսի :
 Յընտրօզլը :
 Դապա Դաշ :
 Զիզմէնիլէր Թէֆէնէսի :
 Այաս Փաշա :
 Գարապալի Խաֆէլէսի :
 Տօլմա Պաղչէ : Յորում է Կիւմշ Սուլին :
 Արապ Խաֆէլէսի :
 Զինիլի Բեօշֆ :
 Խայրատտին Փաշա : Կրկնավազ գիր ի
 վերայ որմոյն :
 Պէշիֆ Դաշ :
 Խարաննի Պաշի Սօգաղի :
 Փաշա Մահալլէսի :
 Գըլըն Ալի :
 Մէվլէվիսանէ Էօկի :
 Եահեա Էֆէնտի :
 Զըրազան Եալըսի : Այժմ Սուլզան Եա-
 լըսի :
 Ճամի Պուրնի :
 Օրքա Բեօյ :
 Գօյուն Խաֆէլէսի :
 Տէֆրէրտար Պուրնի :
 Էրմէֆնի Օղլու Տէրէսի :
 Դըրնագնի Պուրնի :
 Գուրու Զէշմէ :
 Խալիլ Փաշա Սարայի :
 Սարրաֆ Պուրնի :
 Ալի Փաշա Էօկի :
 Աննավուտ Բեօյի :
 Ազընտը Պուրնի :
 Հասան Խալիֆէ :
 Փէֆսիմէտնի Պաշի :
 Պէպէֆ :
 Քիւչիւֆ Պէպէֆ :
 Էրմէնի Մահալլէսի :
 Դայալար Պուրնի :
 Շէհիտլէր : Տուրմիշ Տէտէ :
 Ռումէլի Հիսարի :
 Շէշդան Ազընտըսի :
 Զափարաք : Ուր է ի ներքս Լէվէն
 Զիֆլիկին :
 Պալքա Օղլի Լիմանի :
 Էմիրկիտանէ Օղլի :
 Կիւմրիւֆ Էօկի :
 Թօզմազ Պուրնի :
 Խաքէնէ :
 Խաքէնէ Պուրնի :
 Եէնի Բեօյ :

Քեօյ Պաշի :
 Գալէնտեր :
 Թարապիս :
 Քիրէն Քէլ Մահմուտ Պուրնի :
 Զագալ Տէրէսի :
 Քէֆէլի Քեօյի :
 Գըրգ Ազան : Որոյ ի ներքս է Քէմէ-
 լէրն :
 Պիւլիս Տէրէ : Աստ է Հիւնքեար Սու-
 յին :
 Զարըն Էօկի :
 Մէզար Պուրնի :
 Սարը Եառ : Զորում է Քէստանէ Սու-
 յին առողջարար :
 Եէնի Մահալլէ :
 Տէֆնէ Պուրնի :

ԹԱՊԵԱՅ 1

Պօսնա Պուրնի :
 Մուրպախ Էօկի :

ԹԱՊԵԱՅ 2

Ռումէլի Գավագ Հիսարի :
 Դօփլար Էօկի :
 Սըրա Գաշլար :
 Մավրօօլոս :
 Մանասուր Ալլի :
 Գարադաշ :
 Պիւլիս Լիման : Ուր է Պարուրխանէն .
 Պագիրկեան Գայասի :
 Խամսի Լիմանի :
 Մուշօ Գամարասի :

ԹԱՊԵԱՅ 3

Գարիպնէ Պուրնի :
 Պաղլար Ալլի :
 Փափագ Պուրնի :
 Բեօֆէ Գաշի :

ԹԱՊԵԱՅ 4

Ռումէլի Ֆէնէրի :
 Քէրէն Տէրէսի :
 Մարմարնգ :
 Սիփահի Տէրէսի :
 Ուզունեա Պուրնի :

ԴԱՐԶՅՈՒՔ ԱՆՏԻ Ի ՀԱՆԴԷՊՆ
 ՆՈՐԻՆ ԶԱՆԱՏՈԼԻ :

Անատոլի Ֆէնէրի :

ԹԱՊԵԱՅ 4

Փիլավ Գայա :
 Գագան Տիպի :
 Փօյրագ Պուրնի :

ԹԱՊԵԱՅ 3

Փօյրագ Լիմանի :
 Ֆիլ Պուրնի : Լեան փղածն :
 Քէշէլի :
 Զայիր Ազգի :
 Սօուգ Սու Ազգի :
 Քիլիս Ազգի :
 Կիւնկեօրմէզ :
 Կեօֆ Գայա :
 Խօրօս Գալէսի :

ԹԱՊԵԱՅ 2

Դավագ :
 Խավեար Գաշի :
 Մանառ Պաղէսի :
 Մանառ Պուրնի :

ԹԱՊԵԱՅ 1

Սիւսիլնէ : Որոյ ի ներքս է ի ցամա-
 փին լեան այն՝ որ կոչի Եւաշա Տաղի , յո-
 րում է Կիւմիշ Սուլին , եւ Ապիհայաքն առ
 լերամբն :

Ումուր Եէրի :
 Գուրպաղա Գաշը :
 Սէրվի Պուրնի :
 Պէլլիք Տէլիքմէն : Զորում են Թօզար
 Պաղէսի , եւ Ազապալա :
 Հիւնքեար Խաֆէլէսի : ի ներքսակողման
 սորին ի ցամաքին , է տեղին այն՝ որ կոչի
 Էլմար :

Եալը Քեօյի :
 Պէկ Գօգ :
 Սուլղանիէ : Որոյ ջուրն է յոյժ առող-
 ջարար :
 Իննիք Քեօյի :

Փաշա Պաղչէսի :
 Պուրուն Պաղչէսի :
 Հաղապ :
 Զրպուզլու :
 Եսար Գաշ :
 Զրպուզլու Պուրնի :
 Իլարիա, կամ Մասգարա Պուրնի :
 Գանլընա :
 Մէշխանէ Պուրնի :
 Քեօրփէզ : Ի ներքակողմանն սորա է
 տեղին այն՝ որ կոչի Գավանըզ :
 Անատոլի Հիսարի :
 Պիլիլի Կեօֆու :
 Քեօշֆ :
 Քիւշիլ Կեօֆու :
 Գապուզլըզ :
 Գանտիլի :
 Գանտիլի Պուրնի :
 Շատիլէր :
 Տօլապ Ալի :
 Պաղչէ Էօկի :
 Վանի Քեօյի :
 Զէյթուն Պուրնի :
 Գուլէ Պաղչէսի :
 Նազիֆին Եալսի :
 Զէնկէլ Քեօյի :
 Հավուզ Պաշի :
 Պէկէր Պէկի :
 Իսքալըզ :

ԴՐՈՒՆՔՆ ՔԱՂԱՔԻՍ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ

Նարըր Գափու :
 Սամաթիա Գափուսի :
 Տավուտ Փաշա Գափուսի :
 Եէնի Գափու :
 Գուլ Գափու :
 Զաքարիա Գափու :
 Ախթար Գափու :
 Պաղչէ Գափուսի :
 Պալըզ Պազար Գափուսի :
 Զընտան Գափուսի :
 Օտուն Գափու :
 Այազմա Գափուսի :

Սըրա Եալըար :
 Նազգաշ Պալֆի : Ի ցամաքակողմանն
 սորին է Զամլընա Տաղին եւ զիւղն նորին,
 որոյ ջուրն առողջարար է :
 Գուզդունուզ :
 Էօֆիւզ Լիմանի :
 Մուսխանէ Իսֆէլէսի :
 Իսֆիւտար : Ի ցամաքակողմանն սորա
 է Պալղուրլու զիւղն եւ լեռնն, որոյ ջուրն
 է յոյժ շահաւետ :
 Շէմսի Փաշա :
 Այազմա Իսֆէլէսի :
 Սալանազ :
 Իսսանիէ :
 Հարէմ Իսֆէլէսի :
 Գավազ Սէրայի :
 Գավանըզ :
 Քիլիշխանէ :
 Հայտար Փաշա :
 Գատը Քեօյի :
 Մօտա Պուրնի :
 Գալամըշ Տէրէսի :
 Գալամըշ Քեօրփէզի :
 Բեօֆէ Գաշի : Եւ է սա քաղաքի ի մէջ ծո-
 վուն :
 Ֆէնէր Պաղչէսի :
 Սալիստրա Գալեանի :
 Զէֆորի Պուրնի : Յարմէ երեւին կըզ-
 զիֆն, այսինքն Գընալը ատայն եւ այլքն :

Ունգափանի Գափուսի, կամ Խօրօւլի
 Գափու :
 Ճիւպալի Գափուսի :
 Այա Գափու :
 Եէնի Գափու :
 Բէդրի Գափուսի :
 Ֆէնէր Գափուսի :
 Պալատ Գափուսի :
 Էյվանէրայ Գափուսի : Այստիկ քան
 դրունքս են առ եզեր ծովուն, զոր գրեցաք
 վերագոյն :

ԵՒ ՑԱՄԱՔԱԿՈՂՄԱՆ ԴՐՈՒՆՔՆ ՔԱՂԱՔԻՄ՝ ԵՆ

ԱՅՍՈՒՔԻԿ ԶՈՐ ԳՐԵԼՈՑ ԵՄՔ Ի ՍՏՈՐԵԻ:

Էյրի Գափու:

Էտրէնէ Գափուսի:

Դօփ Գափուսի:

Եէնի Գափու:

Սիլիվրի Գափուսի:

Եէտի Գուլէ Գափուսի:

ԴՐՈՒՆՔ ԾՈՎԱԿՈՂՄԱՆՆ ԱՐՔՈՒՆԻ ՊԱԼԱՏԻՆ,

ՈՐ ԱՍԻ ՍԷՐԱՅԻ ՀԻԻՄԱՅՈՒՆ:

Առաջին՝ Դուռն է ընդ որ մուտ առնեն
ի Պէյլիֆ Պաղչայն:

Երկրորդ՝ Դուռն է, յորում է իննիլի
ֆեօշֆն, որոյ ի ներքոյ է այազմայն Գուռ-
լունա կոչեցեալ:

Երրորդ՝ Դուռն է Հասրընըլար Գափու-
սին: Ուր շարի նորին գոն կարգաւ գետեղ-
եալ դօփի ի ներքոյ ծածֆի առ որմով
պարսպի Պալատին:

Չորրորդ՝ Դուռն է Դօփ Գափուսի, է
գահ այսինքն ֆեօշֆ, եւ է սա ֆիքն ֆաղա-
ֆիս, եւ յայն սակս ասի Սէրայ Պուրնի: Ի
կարգի սորա կայ Գայրըլսանէն արֆունի-
նաւակաց:

Հինգերորդ՝ Դուռն է Խասպաղչէ Գա-
փուսին: Որ եւ ասի Գայրըլսանէ Գափուսի:

Եւ Պաղչէ Գափուսիէն ի ներքս մտեալ

ի ֆաղաֆն՝ եւ ի ցամաֆաղազման դրուշֆն
սէրային:

Վեցերորդ՝ Դուռն է Տէմիր Գափու կո-
չեցեալ:

Եօթերորդ՝ Դուռն է՝ յոր մերձ է այն
այազմա, որ կոչի Այըրտ Այազմասի:

Ութերորդ՝ Դուռն է ի ներքոյ Աւայ
Քեօշֆիին, հանդէպ դրանն փաշային:

Իններորդ՝ Դուռն է որ կոչի Մէյլիք
Գափուսի: Առ որով է փոքր ազբիւր մի Սո-
ղուզ Զէշմէ կոչեցեալ:

Տասներորդ՝ Դուռն է Պապի Հիւմայուն:

Մեասասներորդ՝ Դուռն է աստի ի
վայր, ընդ որ իջանեն յԱխօր Գափուն:

Եւ ի սոցունց աստի հինգն եւ ի ծովու
կողման, եւ վեց դրունքն ի ցամաֆին կոզ-
ման:

(Շար. 5 եւ վերջ)